

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 36

БЕОГРАД, 5. СЕПТЕМБАР 1931.

ГОДИНА III

Садржај:

„Зорка“, прво југословенско друштво за кемичку индустрију на дионице, Загреб
Удружени рудници и талионице д. д., Загреб
Privredna banka a. d., Užice
Царинска и јавна складишта д. д., Загреб
Колумбија грамофон, југословенско д. д., Загреб

„ЗОРКА“, ПРВО ЈУГОСЛОВЕНСКО ДРУШТВО ЗА КЕМИЧКУ ИНДУСТРИЈУ НА ДИОНИЦЕ, ЗАГРЕБ.

„Зорка“ припада међ наше највеће хемијске фабрике. Основана је 1920. године кад је преузела Суботичку фабрику сумпорне киселине и вештачког ђубрива, која је припадала „Клотилди“ првом маџарском акционарском друштву за хемијску индустрију у Будимпешти. Данас је у „Зорки“ заинтересован чехословачки капитал и то путем „Друштва за хемијску и металургијску производњу“ из Аусига у Чехословачкој, које репрезентира једно од највећих конзерва хемијске индустрије у Европи. Оно је уско везано са француско-белгијском хемијском индустријом, а нарочито у погледу производње суперфосфата.

Најважнија производња „Зорке“ је суперфосфат, сумпорна киселина, модра галица (плави камен), сона киселина, кристална сода, Глауберова со, итд. 1922. године преузела је и рафинерију и фабрику шпиритуса а. д. у Осијеку, чији је рад међутим обустављен.

Сумпорну киселину производе у нашој земљи свега четири веће хемијске фабрике, чији укупни капацитет износи око 50—60.000 тона киселине од 60 Ве. Од тог контингента отпада преко половине само на „Зорку“, која има годишњи капацитет од 30.000 тона киселине од 60 Ве. и 100.000 тона киселине за акумулаторе (мање јачине). Сумпорна киселина која се код нас производи, добива се из пирита. Највећи потрошач произведене сумпорне киселине је сама „Зорка“, која ју употребљава за добивање суперфосфата. Капацитет производње овог артикла износи код „Зорке“ око 100.000 тона годишње. Трећи производ, а можда и најважнији је плави камен. У томе артиклу „Зорка“ је наш највећи и скоро једини произвођач. Она има инсталације за годишњу производњу од око 8.000 тона; последње године ове су инсталације знатно повећане. При томе морамо узети у обзир да наша годишња потрошња плавог камена износи око 9.000 тона. Зорка је имала капацитет од 5.000 тона. Да није у ранијим годинама била укинута увозна царина на плави камен, „Зорка“ би већ одавно била у стању да сама подмири сву тражњу која у земљи постоји, па чак и да извози. Кад је 1927. године привремено била укинута увозна царина, имала је „Зорка“ да издржи тешку борбу са талијанским произвођачем, друштвом „Монтекатини“, који има на европској пијаци монопол за плави камен. Друштво „Монтекатини“ је помоћу демпинга кварило наше цене. То се је најбоље видело, кад се после укидања заштитне царине и привремене обуставе домаће производње цена плавог камена попела од 22 енглеске фунте на 27 фунти. Кад је поновно уведена заштитна царина, „Монтекатини“ је цену опет спустио. Томе снижавању цена морале

су следити и наше домаће фабрике, упркос заштитне царине, — тако да имамо данас већ најниже послератне цене. Смањени су додуше трошкови производње али не у оној мери у којој су цене оборене. Ипак је помоћу заштитне царине „Монтекатини“ изгубио монопол на нашем тржишту. Од укупне потрошње од око 8—9.000 тона отпало је последње године око 800 вагона на домаћу производњу. Од тога је 80 од сто подмирила „Зорка“. У колико смо информисани, је плави камен који она производи, квалитативно једнак ономе друштва „Монтекатини“, ако није чак и бољи.

О успесима свога рада управа „Зорке“ каже да је у вештачком гнојиву у 1928. години било врло повољно и да је према 1927. години постигнуто знатно повећање производње; у 1929. години је промет вештачким гнојивом знатно смањен а 1930. године још више; узрок лежи у општој привредној депресији а нарочито у паду цена пољопривредних производа. Исто важи и за сумпорну киселину. Ноторно је да су све фабрике, које се баве производњом суперфосфата приступиле знатном смањењу пословања. Код плавог камена је нарочито била неповољна 1928. година (услед снижења заштитне царине и снажне иностране конкуренције), али је у 1930. години знатно повећана производња; постигнуте резултати су врло добри.

„Зорка“ располаже у Суботици са постројењима од преко 1000 коњских снага а запослује око 250 радника.

Да бисмо што прегледније могли приказати финансијску страну предузећа, упоредили смо у следећој табели главне билансне позиције за последње три године. Добијамо следећу слику:

РАЧУН ИЗРАВНАЊА

Активa	1928.	1929.	1930.
	у хиљадама динара		
Благајна	147	74	144
Менице	290	147	—
Хартије од вредности	221	346	471
Дужници	8.622	10.127	4.568
Роба и сировине	11.816	16.335	25.795
Непокретности	8.104	8.104	8.629
Стројеви и намештај	19.860	20.679	23.743
Прелазне позиције	490	215	87
Пренос губитка из раније године	464	359	263
Добит у текућој години	105	96	—
Губитак у текућој години	—	—	54
Пасивa			
Главница	5.750	5.750	5.750
Ред. резервни фонд	32	32	32
Валоризациони рез. фонд	5.105	5.105	5.105

Фонд за курсне разлике	2.884	2.884	2.884
Амортизациони фонд непокрет.	334	642	901
Амортизациони фонд машина	2.161	3.712	4.889
Повериоци	33.642	38.165	44.182
Збир биланса	49.909	56.291	62.755

РАЧУН ГУБИТКА И ДОБИТКА

Расходи			
Плате и трошкови	1.846	1.471	1.449
Порези	535	594	470
Камати	1.997	1.693	1.358
Осигурање	240	246	239
Отпис дубиозних потраживања	71	93	—
Отпис непокрет. и машина	1.155	1.858	1.446
Пренос губитка из ран. год.	464	359	263
Добит у текућој години	105	96	—

Приходи			
Бруто приход фабрикације	5.952	6.034	4.309
Пренос губитка из ран. год.	464	359	263
Губитак у 1930. год.	—	—	54
Збир расхода и прихода	6.417	6.393	5.226

Фабрика се непрекидно проширује и повећава; то нам показује већ и сам збир биланса који је за последње две године порастао за скоро 13 милиона динара и који крајем 1930. године износи 62,7 милиона динара. Главница „Зорке“ износи 5,75 милиона динара. Приликом оснивања, т. ј. у 1920. години износила је 15 милиона круна а 1922. године је повећана на 23 милиона круна што одговара данашњим 5,75 милиона динара. Акција има 57.500 комада по 100 динара. Кад је 1927. године, саобразно закону о валоризацији предатних инвестиција „Зорка“ извршила валоризацију, главница је остала непромењена; из добивене разлике формиран су фондови и то: валоризациони резервни фонд и фонд за курсне разлике. Оба ова фонда дотирана су са 7,99 милиона динара. Заједно са редовним резервним фондом и амортизационим фондовима износе резерве 13,8 милиона, према 10,5 милиона у 1928. години. Заједно са главницом, сопствена сретства фабрична достижу скоро 20 милиона динара. Највећа позиција у пасиви билансе су повериоци. Они су према 1928. години знатно порасли: од 33,6 милиона крајем 1928. на 38,2 милиона крајем 1929. и 44,2 милиона крајем 1930. године. Видимо да су повериоци за преко два пута већи од укупних сретстава фабрике. Из те констатације могло би се доћи до неповољних закључака по предузеће, наиме да је презадужено. То би било скроз погрешно. Ствар је наиме друкчија. Као што се код наших индустријских предузећа често дешава, тако су и код „Зорке“ акционари и повериоци идентични; ту је пре свега већ поминуто „Друштво за хемијску и металургијску производњу“ у Аусигу. Због тога је свеједно да ли они инвестирају потребне износе у виду главнице или кредита.

Повериоци су порасли последње две године за скоро 11 милиона динара; ако бацимо поглед на активу биланса, онда ћемо одмах приметити разлог овог повећања кредитора. Она је у вези са повећаном производњом плавог камена, зашто је извршена и реорганизација постројења. У билансу исказана вредност непокретности је од 1928. године повећана за преко 500 хиљада а крајем 1930. године износи 8,63 милиона динара. Вредност машина и намештаја, која је 1928. године билансирана са 19,86 милиона, износи крајем 1930. године 23,74 милиона; ако при томе узмемо у обзир још и годишње отписану амортизацију непокретности и машина, онда долазимо до закључка, да је „Зорка“ повећала вредност својих постројења за преко 8,87 милиона динара. Друга позиција, која нам објашњава већу потребу за кредитима је позиција робе и сировине. Крајем 1928. године она је исказана са 11,8 милиона а крајем 1930. год. са 25,8 милиона динара. Дужници предузећа су у 1930. години

знатно смањени. Док су крајем 1929. године исказани још са преко 10 милиона, износе сада свега 4,56 милиона динара.

Инвестиције „Зорке“ достижу дакле крајем 1930. године 32 милиона динара, код главнице од 5,75 милиона. При томе роба на лагеру и сировине које износе 26 милиона динара, нису узете у обзир. Како сопствена сретства износе свега 19,6 милиона динара, то је преко 13 милиона инвестиција извршено из кредита које је дало Аусишко друштво. „Зорка“ за све последње године исказује губитак; али то још не значи да се ради са губитком. Она је 1928. и 1929. године имала добит од по 100.000 динара, којом је смањила губитке ранијих година. У 1930. годину ушла је са губитком од свега још 263 хиљаде динара; у 1930. години исказује губитак од 54 хиљаде динара тако, да крајем 1930. године има губитак од 317 хиљада динара.

Због тога је интересантан и поглед на кретање рачуна губитка и добитка. Плате и трошкови се постепено смањују; од 1,8 милиона у 1928. години на 1,4 милиона у 1930. год. Смањују се такође и порези. Највећа позиција у расходима је плаћање камате. Пада у очи да је код кредита од 33 милиона (у 1928. години) камата за 550 хиљада динара већа но код кредита од 44 милиона динара крајем 1930. године; то је доказ да је „Зорки“ чехословачки акционар и кредитор знатно оборио каматну стопу. Врло велики износ претстављају отписи непокретности и машина, што опет доказује, да управа фабрике веома ригорозно саставља билансе.

Бруто приход фабрикације је према 1929. години за 1,1 милион мањи а износи 4,9 милиона, из чега и резултира мали губитак. Управа фабрике могла би тај губитак једним потезом да елиминира (употребом резервних фондова). Она то није урадила пошто су прилике, нарочито у погледу производње плавог камена, у 1931. години веома повољне, тако да се може очекивати, да ће крајем 1931. године бити получен добитак који ће премашити досадашње губитке.

У управи се налазе:

Претседник: Иван Хрибар, министар н. р., Љубљана. Чланови: Фрањо Браум, главни равнатељ „Танин“ д. д., Загреб, Др. Цветко Грегорић, генерални тајник Централне индустријских корпорација Краљевине Југославије, Београд, Др. Сигмунд Литман, равнатељ, Суботица, Др. Милан Марић, сувласник тт. Хинко Мауер и друг, Загреб, Др. Михајло Маринковић, адвокат, Београд, Др. Макс Мајер, генерални равнатељ „Verein für chemische und metallurgische Produktion, Aussig“, Др. Фран Виндишар, тајник Индустриј. и Трг. Коморе, Љубљана. Чланови Надзорног одбора: Перо Блашковић, тајник Централне индустријских корпорација Краљевине Југославије, Београд, Милутин Фабианец, банковни чиновник, Загреб, Владимир Борђевић, велетрговац, Београд, Фрањо Лошиц, равнатељ „Фосфат“ д. д., Загреб, Јозеф Претшнер, прокуриса „Verein für chemische und metallurgische Produktion, Aussig“.

УДРУЖЕНИ РУДНИЦИ И ТАЛИОНИЦЕ А. Д. — ЗАГРЕБ.

Проблем електрификације Савске бановине постаје све актуелнији, а морамо признати и компликованији. Постоје неколико пројеката, како да се електрификација фактично изведе, дотично ко има да буде њезин главни носиоц.

Сједињене електричне централе Загреб—Карловац прва су етапа интензивне електрификације на подручју данашње Савске бановине. Карловац је имао хидроцентралну, док је Загреб имао нашу највећу калоричну централу. Карловац за време високог водостаја, дакле зими, има струје више него што је требао, док је лети, нарочито за време сувих година, оскудевао на струји. Загреб, напротив, са својом калоричном централом продуцирао је зими далеко више енергије него лети. Поред тога је Загреб требао највише енергије у вече, а Карловац као претежно индустријски град, по дану, кад су била у погону разна индустриј-

ека постројења. Та неједнакост у продукцији, дотично у трошку енергије између Загреба и Карловца, довела је до спајања обеју централа помоћу далековода високе напегности. Загреб даје у летњим месецима Карловцу електричну енергију, а Карловац је даје Загребу у зимско доба. Поред тога даје Карловац на вечер редовито знатне количине струје Загребу.

Будући да капацитет загребачке електричне централе још ни издалека није искоришћен као и с обзиром на чињеницу да би се карловачка централа дала проширити, настала је потреба да се прошири круг консумената. Места, кроз која тече далековод који спаја Загреб са Карловцем не могу преузети веће количине струје. Поред настојања да се придобију она индустријска предузећа која су имала властите централе, требало је потражити нове, јаче консументе.

Сједињене централе Загреб—Карловац покушале су да проведу електрификацију претежног дела Савске бановине. Са неким општинама на северо-истоку бановине, а у првом реду са Копривницом склопљен је уговор гледе добијања електричне енергије. Тај вод имао се је касније проширити све до Осијека. Поред тога други би водови водили Посавином, затим према Вараждину и на концу према Приморју. Међутим, почела је са севера продирати на територији Савске бановине електрична централа Фала код Марибора. Она је снабдевала струјом Чаковац, Вараждин, Иванец и има намеру да продире и даље. Чак је вољна да снабде струјом и сам Загреб будући да је у најновије време проширила своју продукцију.

Као трећи фактор електрификације Савске бановине појавили су се Удружени рудници и талионице а. д. у Загребу. Ово предузеће поседује знатне руднике угљена у Хрватском Загорју. На једном од тих рудника они би подigli велику калоричну електричну централу. Та би централа била направљена у вези са великом направом за дестилацију угља, будући да загорски угаљ не подноси веће транспорте. Наравно да би електрична централа и спојен уређај за дестилацију угља био рентабилан једино ако би био осигуран већи консум струје. Удружени рудници израдили су свој пројекат електрификације Савске бановине. У свом првом пројекту они су тежили за монополом. Они би чак имали опскрбљивати струјом и сам Загреб.

Да би продукционе трошкове енергије што више снизила а тиме била дорасла свакој конкуренцији, загребачка електрична централа израдила је план о искоришћењу земног плина код Бујавице и околине. Расправа се још води о томе да ли да се централа изради над самим изворима плина или да се плин водовима доведе у данашњу централу у Загребу која би се преуредила на земни плин. Да би нова централа била рентабилна и да би струја била ниска, намерава се у заједници са централом у Карловцу, дакле преко Сједињених централа, проширити електрификацију по читавој бановини. И то у што краћем року. Према томе сада постоје три пројекта око електрификације Савске бановине. Надлежне су власти у циљу колаборације свих тих пројеката биле пре неколико месеци сазвале у Загребу једну анкету заинтересованих предузећа. Међутим, та је анкета показала да су поједини пројекти толико различити, дотично да сви теже за монополом, који искључује свако сарађивање. Сада се ради на томе да се нађе аранжман у погледу поделе интересних сфера, како би сви пројекти бар донекле могли бити реализовани. Нарочито се иде за тим, да дође до аранжмана између Удружених рудника и Сједињених централа, будући да су оба предузећа на територији Савске бановине. У томе случају Удружени рудници не само што би подigli своју сопствену калоричну централу него и уређај за дестилацију угља, као и неке индустрије које се надовезују на ту дестилацију. Привредни

интереси Савске бановине траже да дође до аранжмана између Удружених рудника и Сједињених централа на тај начин, да северни део бановине падне у интересну сферу Удружених рудника а средњи и јужни у сферу Сједињених централа уз извесну кооперацију оба предузећа у ствари изменичне добаве струје. Данас се иде за тим, да се код свих великих електричних централа успостави међусобна веза у сврху добаве струје јер прилике у продукцији и консуму појединих централа нису увек исте, па постоји могућност интензивне измене електричне струје.

Удружени рудници и талионице су белгијско предузеће. Управо, они се ослањају на белгијски капитал; у ствари су да у електрификацију Савске бановине пласирају знатне износе. Предвиђа се да би за потпуну електрификацију био потребан износ од пола милијарде динара. А Удружене централе Загреб—Карловац тешко да би тај износ могле саме да набаве.

Биланс Удружених рудника за 4 последње године овако изгледа:

Активна	у хиљадама динара		
	1928	1929	1930
рударски посед	27.323	28.400	28.752
земљиште и шуме	7.611	7.878	8.175
дужници	6.090	4.258	5.395
стројеви	40.428	41.117	32.190
угаљ	200	249	221
материјал	2.107	1.849	2.340
благајна и ефекти	518	627	659
губитак	—	613	472
Пасива			
главница	10.000	10.000	10.000
резерва	1.332	1.332	1.332
повериоци	73.259	73.733	67.514
добитак	10		
укупна биланца	84.592	84.512	79.287

Просперитет подuzeћа не задовољава. Конкуренција Трбовља осећа се у знатној мери. Да би се подuzeћу дала рентабилност, намеравају Удружени рудници да пређу на добивање енергије код самих рудника, односно да приступе дестилацији угља. Добит у 1929 години износи 600 хиљада динара. У прошлој години губитак износи још 400 хиљада или укупно нешто преко милиона динара.

У биланци нема битних промена, осим да су стројеви редуцирани од 41 на 32 милиона динара. Услед тога су и повериоци могли бити редуцирани за неких 6 милиона динара.

Међутим је однос између властитих средстава и инвестиција, односно властитих средстава и повериоца и даље неповољан. Он ће, ако дође до подизања калоричне централе, дотично уређаја за дестилацију угља, бити и још много већи ако не дође до повишења главнице. Међутим, како су све акције у рукама онога који би дао средства за нове инвестиције, потпуно је свеједно на који ће се начин извршити финансирање нових инвестиција.

Ради што бољег искоришћења загорског угља као и ради електрификације Савске бановине, било би пожељно кад би се код изградње дефинитивног плана електрификације водило рачуна и о понуди Удружених рудника и талионица. Реализација плана Удружених централа довела би у нашу земљу знатне износе страног капитала и то данас кад су нам ти капитали потребни много више него можда икада раније.

PRIVREDNA BANKA A. D. — UŽICE.

Privredna banka je osnovana krajem 1922. godine, dakle u doba najvećeg konjunktornog poleta naše privrede pa i našeg bankarstva. Početna joj je glavnica iznosila 3 miliona dinara, podeljeno na 15 hiljada akcija od po 200 dinara nominale; toliko iznosi i danas.

Ona se bavi svim uobičajenim vrstama bankarskih poslova, ali je ipak uprava bančina, naročito poslednjih godina, obratila veliku pažnju kreditiranju izvoznika krupne rogate marve, koja se preko leta tovi na Zlatiboru. Banka je vrlo pravilno shvatila važnost ove privredne grane za Užice i seljaka iz okoline te u obliku sezonskih kredita sa vrlo povoljnom kamatnom stopom izlazila izvoznicima u susret, koristeći se za ovu svrhu čak i sezonskih kredita, koje joj je odobravalala Narodna banka.

Privredna banka podržava veze sa našim najmoćnijim novčanim zavodom. Prema jednom od njenih ranijih izveštaja, ona uživa kredite kod Narodne banke, Jadransko-Podunavske banke, Beogradske zadruge, Beogradske založne banke, Srpsko-Švajcarske banke, Beogradsko-trgovačke banke, Bankarskog i trgovačkog d. d. u Beogradu kao i kod Srpske Centralne Privredne banke u Sarajevu.

Volumen njezinih poslova pokazuju nam njezine glavne bilansne pozicije, koje donosimo za poslednje tri godine. Slika je sledeća:

Račun izravnjanja.

Aktiva	1928.	1929.	1930.
	u hiljadama dinara		
Gotovina	164	240	217
Menice	7.700	6.967	6.630
Dužnici	2.876	2.238	2.907
Zajmovi na zaloge	334	270	620
Hartije od vrednosti	1.031	1.080	1.169
Nepokretnosti	480	400	392
Nameštaj	49	40	50
Kaucije, naplate, ostave itd.	7.189	6.953	9.998
Pasiva			
Glavnica	3.000	3.000	3.000
Fondovi	945	888	1.021
Ulozi na štednju	2.581	3.009	3.223
Poverioci	1.142	590	772
Reeskont	3.812	2.716	2.728
Lombard	630	510	747
Hipotekarni dug	199	197	194
Tantijema	12	5	65
Dobit za podelu	310	165	235
Zbir bilanse	19.826	18.189	21.984

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi			
Kamata	1.016	871	766
Režijski troškovi	513	353	332
Otpisi	64	365	124
Dotacije	91	—	84
Tantijema	12	5	65
Dobit za podelu	309	165	235
Prihodi			
Prenos dobiti	6	10	15
Naplaćena kamata	1.154	938	1.064
Provizija	716	728	468
Prihod od nepokretnosti	30	35	32
Prihod od efekata	101	49	24
Naplaćeni otpisi	—	—	4
Zbir prihoda ili rashoda	2.007	1.760	1.608

Glavnica iznosi tri miliona a fondovi prelaze milion dinara; oni dostižu skoro 34% glavnice. Pada u oči da su fondovi u 1929. godini manji no ranije; to potiče otuda što je u 1929.

godini banka kupila jedan plac kod željezničke stanice u koju je svrhu upotrebljen i fond za amortizaciju nepokretnosti koji je iznosio 101 hiljadu dinara. Sopstvena sretstva iznose svega 4 miliona dinara. Tuđa sretstva, kojima banka raspolaže, potiču iz raznih izvora, naime od uloga na štednju i po tekućim računima, od poverioca, reeskonta, lombarda i jednog hipotekarnog duga kod Državne hipotekarne banke u Beogradu. Ulozi na štednju se stalno povećavaju: Od 2.58 miliona krajem 1928. godine porasli su na 3.22 miliona krajem 1930. godine. Poverioci su u 1929. godini skoro za 100% manji no 1928. godine; u 1930. godini porasli su za 180 hiljada na 772 hiljade dinara. Reeskont, koji je 1928. godine iskazan sa 3,8 miliona je i u narednoj godini manji za 1,1 milion; obe poslednje godine ostao je skoro nepromenjen sa 2,7 miliona dinara.

Za pokriće bančinih fondova je banka u poslednjim godinama kupovala u glavnome obveznice Ratne štete, smatrajući, da je ovaj državni papir za tu svrhu najpovoljniji. Da bi se ovako uloženi kapital što bolje iskoristio uprava bančina je izvesnu količinu tih hartija od vrednosti lombardovala kod Državne hipotekarne banke i Poštanske štedionice u Beogradu. 1928. godine je lombard iznosio 650 hiljada, 1929. godine 510 hiljada, a 1930. godine 747 hiljada. Kao poslednji izvor stranih sretstava treba napomenuti još i jedan hipotekarni zajam od 200 hiljada dinara, koji je banka podigla 1928. godine kod Državne hipotekarne banke u Beogradu — u cilju da se kapital, uloženi u bančinu zgradu, što pre i lakše amortizira.

Ukupna strana sretstva iznosila su 1928. godine 8,4 miliona. Poslednje dve godine ulozu su porasli, reeskont je ostao nepromenjen, ali su zbog pooštrenja privrednih prilika reducirani ostali izvori, tako da iznose strana sretstva krajem 1929. godine 7 miliona dinara. Opšte uzev izgleda, da je 1929. godine bila najteža po Privrednu banku. U 1930. godini je rezultat rada već znatno povoljniji a porasla su i strana sretstva. To znači da je Privredna banka u 1929. godini rigorozno pregledala i reducirala sve date kredite; o tome biće docnije govora.

Zajedno sa sopstvenim sretstvima iznose ukupna sretstva, kojim banka raspolaže, 12 miliona dinara. Njihov plasman nam pokazuje bančina aktiva. Najveći kontingent datih kredita otpada na menice. 1928. godine menični su krediti iznosili 7,7 miliona; poslednje dve godine postepeno se smanjuju: na 6,9 miliona u 1929. godini i 6,6 miliona u 1930. godini. Zbog redukcije tih kredita vidimo, da su smanjena i strana sretstva. Drugi način plasiranja sretstava su dužnici po tekućim računima. 1928. godine su iznosili 2,87 miliona; u 1929. godini reducirani su na 2,24 miliona, da bi se posle krajem 1930. godine popeli na 2,9 miliona dinara. I zajmovi na zaloge, skoro isključivo na državne hartije od vrednosti i manjim delom na dragocenosti su u 1929. godini manji no u 1928.; u 1930. godini dostižu dosadašnji rekord sa 620 hiljada dinara. Jedna trećina bančine glavnice ili četvrti deo sopstvenih sretstava plasiran je u hartije od vrednosti; mi smo već imali priliku da napomenemo, da se radi ovde skoro isključivo o državnim hartijama. One imaju preimućstvo da se svakodobno i pod vrlo povoljnim uslovima mogu lombardirati, što je Privredna banka i uradila. Bančine nepokretnosti se sastoje od jednospratne kuće u sredini Užica i jednog placa kod željezničke stanice. Njihova vrednost je posle otpisa iskazana krajem 1930. godine sa 392 hiljade dinara.

U računu gubitka i dobitka pada u oči, da radi Privredna Banka sa upravo minimalnim troškovima. Oni se sem toga još i stalno smanjuju što je pojava, koju treba pohvaliti. 1930. godine iznose 332 hiljade dinara, od čega otpada na plate 170 hiljada, a na ostale poslovne troškove kao što su to poštarina, kancelarijski materijal, ogrev, osvetljenje i t. d. 23 hiljade dinara. Banka pribrojava režijskim troškovima poreze i takse, u iznosu od 137 hiljada dinara. To nije potrebno. Bez tih izdataka upravni troškovi ne dostižu ni 200 hiljada dinara. Ovako niska režijska svakako je jedan vrlo važan faktor za iznalaženje čiste zarade bančine.

I otpisi su vrlo znatni, naročito u 1929. godini kad dostižu 365 hiljada dinara. Od toga iznosa otpada na otpise sumnjivih potraživanja 323 hiljade dinara. Smatramo, da sva ova potraživanja ne mogu se smatrati da su propala; ali je banka svojom rigoroznošću išla tako daleko da je otpisala kao sumnjiva potraživanja sve one iznose za čiju je naknadu tražena sudska intervencija. U koliko se ova potraživanja u toku idućih godina budu naplatila, uneće se u račun gubitka i dobitka kao prihod za dotičnu godinu. Krajem 1930. godine vidimo u računu gubitka i dobitka već jedan prihod od 4100 dinara kao naplaćeno od već otpisanih menica. Usled ovakve rigoroznosti je račun gubitka i dobitka u 1929. godini znatno otplaćen, usled čega je banka odustala od daljih dotacija fondovima.

Čista dobit poslednje dve godine znatno varira. U 1928. godini iznosi 413 hiljada; u 1929. godini 170 hiljada (zbog radikalnih otpisa) a u 1930. godini 235 hiljada dinara. Od toga je u 1930. godini dotirano 10% rezervnom fondu, 10% fondu za povećanje glavnice, 2% penzionom fondu, 10% kao tantijema upravnom odboru, 4% nadzornom odboru a 3% bančinom osoblju. 10 hiljada je preneto na novi račun a 225 hiljada dinara podeljeno je kao 7,5% dividenda.

Dividendna je politika veoma interesantna. Tako je plaćeno 1923. do 1925. godine 15%, od 1926. do 1928. godine 10%, u 1929. godini 5% a 1930. godine 7,5%.

U upravi se nalaze:

Pretsednik: Milenko Mraković, trg.; potpredsednik: Radomir V. Jezdović- trg.; članovi: Borislav L. Jovanović, preduzimač; Sima T. Krečković, kafedžija; Borisav Udovičić, trg.; Arsenije Milosavljević, trg.; Drag. Arandelović, ban. činovnik.

Nadzorni odbor:

Pretsednik: Jovan Đ. Gmizović, trg.; članovi: Radomir Taburić, trg.; Dragoljub Milijć, trg.

ЦАРИНСКА И ЈАВНА СКЛАДИШТА Д. Д. — ЗАГРЕБ.

За најкраће време, најдуже за годину и по, одлучиће се судбина Царинских и јавних складишта у Загребу. По законским прописима, поједини градови дужни су да царинским властима ставе на расположење потребне просторије. У ту сврху добијају општине из такозваног калдрминског фонда износе који су потребни за подизање царинарница, станова за царинске чиновнике као и за уређење цеста и прилаза који воде ка царинарницама.

Загребачка царинарница смештена је у просторијама Царинских и јавних складишта. По уговору који је закључен са загребачком општином, остаје још и годину и по. До тог времена мора да се реши питање њеног дефинитивног смештања.

У главноме постоје два пројекта. Први је следећи: да откупи Загреу непокретности Царинских и јавних складишта у којима се данас налази царинарница и да их онда дефинитивно употреби за царинску службу. Или да из калдрминског фонда подигне одговарајући износ и да сагради нове просторије потребне за царинарницу. Граду Загребу већ је из калдрминског фонда одобрен износ од 16 милиона динара у сврху подизања нове царинарнице као и царинских станова. Међутим градска управа као да се не може одлучити да тај износ подигне. Ове године неки наши градови подигли су знатне износе из калдрминског фонда и приступили подизању царинарница. Љубљана и Суботица подижу зграде које ће коштати преко 10 милиона динара.

Подржава се верзија да град Загреб намерно одлаже одлуке о подизању нове царинарнице, све до истека најамног уговора са Царинским и јавним складиштима, како би градско заступство ставило пред чињеницу да мора пристати на купњу непокретности Царинских и јавних складишта будући да не би било више довољно времена за подизање нових зграда. Свакако изгледа да ће дефинитивно решење тога питања изазвати још тешке борбе, осумња-

чења и сличне ствари које су код нас увек у вези са решавањем крупнијих проблема материјалне природе.

Ако купи општина некретнине Царинских и јавних складишта онда је ствар прилично јасна. Дошло би по свој прилици до ликвидације Царинских и јавних складишта као акционарског друштва. Цена, која би се постигла за непокретности не само што би била довољна за исплату свих обавеза него и за повратак уплаћене деоничке главнице. Ако пак град Загреб из калдрминског фонда сагради нову царинарницу онда би Царинска и јавна складишта постојала и даље. Наравно уз слабије изгледе за просперитет. И ако град Загреб и сагради просторије за царинарницу могао би касније преузети и некретнине Царинских и јавних складишта и употребити их за градска јавна складишта као што је то случај у многим другим градовима. Или пак би могло и даље остати акционарско друштво само што би град Загреб могао преузети већину акција. За привредни развитак Загреба било би најбоље ако би општина сретствима калдрминског фонда подигла нову царинарницу а касније преузела и Царинска и јавна складишта и претворила их у јавна градска складишта. Ту би се могла сместити роба загребачких просиста која се касније има даље пласирати, да на тај начин избегне потребу да се одмах плати увозна царина дотично градска трошарина.

Биланса Царинских и јавних складишта за последње 4 године овако изгледа.

Активa	1927. г.	1928. г.	1929. г.	1930. г.
	у хиљадама динара			
Некретнине	18.000	18.000	18.000	18.000
Инвентар	220	200	150	120
Дужници	1.319	938	—	1.420
Благајна	—	190	767	236
Губитак	165	—	—	—
Пасива				
Главница	7.500	7.500	7.500	7.500
Фонд амортизације	—	275	650	900
Повериоци	12.276	11.153	10.644	10.955
Добитак	—	382	417	395

За прошлу годину получен је нешто мањи добитак него 1929. године. Међутим прошло је већ три године како подужење више не ради са губитком. Смањење увозне трговине наравно да погађа и приходе Царинских и јавних складишта. Складишне таксе постају све мање. То ће можда неповољно деловати и на успех подужења у овој години.

У биланси нема битних промена. Пораст повериоца је у вези са порастом дужника. Тешке привредне прилике увозне трговине доносе са собом да је наплата складишних такса спорија него раније. Однос између инвестиција и властитог капитала је и даље остао неповољан. За успех подужења, ако не дође до откупа од стране градске општине, једно је од најбитнијих питања, како довести у склад инвестиције са властитим сретствима. На каматима је прошле године издано преко 2 милиона динара. Око 60% прихода иде на камате. Према томе они апсорбирају највећи део прихода. Повишењем каматне стопе тај ће се однос још и погоршати. Кад би било могуће издатке на каматима преполовити, подужење би било у стању да плаћа одговарајућу дивиденду. За привредни развитак Загреба је од еминентне важности да се нађе једно решење које ће омогућити још интензивнији рад Царинских и јавних складишта. Они би имали постати носиоц још веће експанзије Загреба у трговини Југославије. Нарочито код увозне трговине за коју је и данас Загреб главни центар. Царински приходи појединих царинарница јасно показују улогу Загреба у нашој увозној трговини. Док је пре 2—3 године Загреб по царинским приходима био на другом месту, он је данас дошао на прво

место, остављајући друге вароши далеко иза себе. За развитак Загреба било би најбоље кад би општина изградила нову царинарницу и кад би са Царинским и јавним складштима постигла аранжман да се она претворе у градска јавна складишта.

КОЛУМБИЈА ГРАМОФОН, ЈУГОСЛАВЕНСКО Д. Д. — ЗАГРЕБ.

Грамофони продиру и код нас у шире слојеве. Данас се налази у свим нашим центрима по неколико радња које се баве искључиво продајом грамофона и грамофонских плоча. Цене грамофона мањег типа, данас су већ тако ниске, да га могу набавити и слабије ситуирани. Поготово што је у том артику продаја на дугорочне отплате веома раширена. У томе погледу постоји жива пропаганда, заснована на веома широкој бази. Јер чим је неко набавио грамофон, па и на отплату, он постаје и даље купац грамофонских плоча. Свака већа грамофонска марка има на хиљаде разних плоча. И непрекидно се израђују нове. Сваки нови шлагер, сваки нови тонфилм већ има и своје плоче. Нарочито је тонфилм велики пропагатор за грамофонске плоче. Од неких нарочито успешних тонфилмова продано је и код нас по неколико хиљада грамофонских плоча.

Фабрикацијом грамофона и грамофонских плоча бави се у нашој држави само једно подuzeће. То опет не значи да ни друга велика подuzeћа не воде рачуна о нашем тржишту. Не само што настоје да код нас пласирају неке интернационалне плоче, дотично своја немачка издања, која код нас имају знатну прођу, него настоје да пласирају и наше националне плоче. Данас многа велика грамофонска подuzeћа имају и знатан југословенски репертоар. Све познатије наше песме наћи ћемо на плочама свих већих подuzeћа. Они те плоче снимају у својим радионицама у иностранству. Многи наши уметници путовали су преко границе у циљу снимања грамофонских плоча, које су се тамо израђивале, да се онда пласирају код нас.

С обзиром на јаку нашу емиграцију у прекоморске крајеве, много је наших плоча пласирано међу наше иселенике. То им је готово најбоља и најмилија веза са старим крајем. Међутим с обзиром на бољи технички уређај, у најновије време ми увозимо грамофонске плоче које се снимају у Америци и код којих су суделовали наши емигранти.

Поједина грамофонска подuzeћа, која су приметила, да се код нас даде пласирати већи број апарата и нарочито плоча, почели су нашем тржишту да посвећују већу пажњу. Своја су заступства проширивали док нису прешли и на оснивање властитих афилијација.

И „Колумбија“ грамофон југославенско д. д. у Загребу је афилијација великог грамофонског концерна. Афилијација као самостално акционарско друштво основана је половином 1930. године. У Загребу уређена је централна радионица док у другим местима подржава своја заступништва.

Колумбија се за сада једино бави продајом продуката творница Колумбија концерна.

Међутим прилике су се у толико измениле да ће и Колумбија једног дана бити приморана, да и код нас приступи самој фабрикацији, бар делимично. Прошле године на грамофоне и плоче ударена је знатна заштитна царина. Она знатно поскупљује увоз, што ће натерати она подuzeћа, која у Југославији имају јачи посао, да приступе сопственој домаћој фабрикацији. Нарочито плоча. Матрице се могу и даље израђивати на страни, док ће се фабрикација самих плоча вршити у земљи, будући да она технички није тако комплицирана нити тражи скупе инвестиције. А и монтирање нових грамофона вршиће се у већој мери у самој земљи.

Биланса Колумбије за прву годину рада изгледа овако:

Активa	1930. г. у хиљадама динара
Благајна	15
Банке	138
Складиште	1.100
Дужници	707
Намештај	47
Градња и преградња	93
Најамнина	96
Губитак	228
Пасива	
Главница	2.000
Повериоци	309
Награде управи	17
Укупна биланса	2.326

Прва година закључена је губитком од скоро четврт милиона динара. Но, будући да се ради о организацији једног већег подuzeћа, јасно је, да прве године морају свршити неповољним резултатом. Тек кад се посао добро уведе и кад скоро сам од себе функционира, могу се очекивати већи успеси.

Главница, с обзиром да нема већих инвестиција, доста је знатна. То омогућује подuzeћу да ради без банковног кредита. Чак има и потраживања код банака.

Интересно је да су као пасива унешене награде управном и надзорном одбору које су предвиђене статутом и без обзира на пословни успех.

Од страних грамофонских подuzeћа код нас има разграђен посао, нарочито са скупљим продуктима, и His Masters Voice. Како је пре неколико месеци дошло до уже кооперације између Колумбије и His Masters-a, лако да и код нас дође до спајања њихових интереса. У том случају имали би подuzeће које би већ могло, ако не и морало, приступити фабрикацији у нашој земљи. На то би били приморани већ и дејством конкуренција.

Док држава настоји да царином подигне индустрију грамофона и грамофонских плоча, Савска бановина ударила је трошарину на плоче које се израђују на њеном територију, што није потпуно у сагласности са интенцијом подизања индустрије у нашој земљи.

ШИРИТЕ

„НАРОДНО БЛАГОСТАЊЕ“